

ИЛИЯ БЕШКОВ
ИВАН МИЛЕВ

chitanka.info

В 1918 година англо-френските батареи при Солун повалиха българския героизъм. Народът се прибра у дома си при нивите и добитъка, при жените и децата си — посрамен, равнодушен. Непримиримите патриоти запасаха пистолети и бомби под цивилните си палта и продължиха да се стрелят един-друг из софийските улици. Националлибералите, загубили скеченските тютюни и държавните фондове, се оттеглиха някъде дълбоко — станаха кръчмари и тайни агенти. Фердинанд избяга...

Непокорните обърнаха надежден поглед към Петроград и Кронщат; кротките по сърце се вгледаха в босите си нозе. Примирението и бунтът се застояха на нашето небе като два разноцветни облака.

Димчо Дебелянов копнееше да се завърне в бащината къща, а Гео Милев призоваваше към бунт всички — шопи със сопи, хиляди, маса, народ...

И едното, и другото стана. И двата облака се изляха над земята, която се покри с кръв, а през нейния дим заблестяха с чудна нежност родните домове, невинните майки и сестри, които пробудената синовност видя през вековете, възлюби ги и ги възпя с най-нежни думи, багри и звуци.

Съвестта на българина се стъписа пред злочестината на българския дом — така се появи под нашето небе Иван Милев. След него се наредиха и други — поети, музиканти. Бунтът и нежната любов към народа като основа и вътък се въткаха в тяхното творчество. Чудно време! — „И страшно, и весело“, както пишеше Фурнаджиев.

Злите внуци на бай Ганьо бродеха измежду народните синове с бичове и нагани — те не виждаха нито ужаса, който причиняват, нито красотата, която озаряваше мъчениците. Родината от болка не разпознаваше вече децата си. Главата ѝ се люшкеше насам-натам като на безпамятна родилка.

Ако наистина страданията отминават, ще кажем и ние, че това е отминало в непонятно време. Но то остава в изкуството и народа. То остава като мъдрост и зрелост, с които народът ще посрещне новите дни и изпитни.

Не се изтичат реките, влели веднъж водите си в морето. Така и в изкуството се утаяват преживелиците, участта и скръбта на народа.

Всяка река е млада като всеки човек, но народът, морето и изкуството нямат възраст.

Мърквичка и Вешин бяха същите, каквито са и днес — класици. Но българинът живееше свой живот, а не техния. В това българският художник му помагаше като добър син с неопитните си ръце. Мнозина измежду тях паднаха, сразени от болести, куршуми и в затвора. Те могат да понесат упрека, че изкуството им е незряло, но целият народ, целият бостан беше незрял, когато зловещо ято гарвани налетя върху него.

Събрани вечер, ние говорехме за форма и светлосянка, но някой от нас беше изчезнал и ние не можехме да намерим сянката му!

Един ден Иван Милев — тоя кротък човек — сложи върху ямурлука на своя баща брадва и бердана, отдели го от овните, накара го смирено да си вземе сбогом с жена си и го прати при бунтовниците.

Милев не беше революционер, но той направи нещо повече — изпрати баща си да се принесе в най-чиста и невинна жертва. Милев носеше балтон, тъкан и шит от майка му, който наричаше „сандък“. Той беше в Италия, а искаше да купи овни на баща си да бронзира витите им рога и да каноса челата им. Бледен и слаб под италианското слънце, Милев виждаше влюбено баща си как води овните из казанлъшките долини — не виждаше нито Цезар, нито Виргилий, нито Данте, нито папското могъщество. Той се боеше да не изпълзи и го ухапе някоя „змя“ из тоя „камънак“ — статуи, бюстове и паметници от карарски мрамор. Той беше бледен, смешно зле облечен, но блянът и скръбта му по родината ни внушаваха чиста печал и дълбока почит... Някаква правда като аура обвиваше слабото му безрадостно тяло. Той сам приличаше в лицето на къдрав овен, а в красотата на очите му имаше агнешка невинност и жертвеност.

Той не живя дълго.

Не много по-късно ние понесохме в ковчега младото му тяло, разплакани и усмихнати, а лекият ветреца играеше с русите къдрици по умното му чело. Погребахме го. Останахме без него. Скръбта ни беше хубава, както е хубаво всичко у младия човек.

Милев рисуваше по най-странен начин: съставяше композиции от ритъма на своите видения — жени, майки, моми, които идват в българския дом да го украсят, да поплачат, да ни покажат своята величава скръб, да отменят самотата на мъжа, да възвисят и пречистят

копнежите му. Самият дом е съграден не от ръката и теслата на зидаря, а от многообразния, невестествен материал, с който са изградени приказката и сънят. Багрите не са спектралното разлагане на слънчевата светлина, а сгъстените и разреждени състояния на скръбта и радостта. Тия цветове се излъчват или от мъчителната скръб, или от възкръсващата радост.

Безспорно — народната песен, чистата лирика на някои наши поети и музикалният ритъм съставят почти изцяло Милевото изобразително творчество. Ние напразно ще търсим в него пластични и пространствени разрешения, овеществяване на формата и обема. Милев живя, и то твърде кратко време, извън тия измерения. Той беше като риба на сухо, която по чудо продума и пропя по-хубаво от птица.

Кому е нужна тая песен и това бленуващо изкуство — аз не зная. Човекът е усвоил навика да задоволява по-основни и остри нужди и тоя навик — като всеки навик — не може да бъде оспорен безнаказано. Аз не преценявам Милевото творчество, а само го обяснявам.

Ние живеехме заедно. На две крачки от него, на другото легло, аз рисувах безпощадни карикатури, които той поглеждаше с невинно учудване, аз пък — не зная защо — плачех от умиление пред неговите работи.

Милев винаги започваше с приказката на своя живот. Той смяташе живота си за приказка, която подхващаше по най-различен начин и никога не завършваше. Тая приказка не съдържаше неговата бедна, ограничена делничност, а беше като оная мараня, която земята изпуска, огряна от далечното слънце.

23 декември 1956

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.